

Péntek Imre

A magyar lelkiesség lírai szószólója A hetvenéves Kiss Benedek köszöntése

Vannak életművek, melyek korallszigetek módjára jönnek létre, távol a zajos (élet)áramoktól, a maguk teremtette alkotói magányban válnak megkerülhetetlen jelenséggé. Szerzőik kitartó szívóssággal várják a „híreket”, melyeket a lélek mélyeiből „enszavuk” hoz, csak távolról figyelve a (kül)világ hullámverésére. S mégis, az átszüremlő bölcsesség lecsapódik a versben, „megszínezi” azt, s utólag kiderül: a napi aktualitásnál súlyosabb felismerések nyernek bennük érvényes megfogalmazást. Azt hiszem, Kiss Benedek is ilyen, visszahúzódó, rejtőzködő alkat.

Mégis évtizedek alatt – feltűnés nélkül, csendben építkezve – grandiózus lírai oeuvre-t teremtett. Bizonyítja ezt az *Utak keresztye* című, több mint ötszáz oldalas, gyűjteményes kötete, mely a 1962 és 2009 közötti termést adja közre. Költőnk fűtyült a divatokra, sohasem mondott le a személyes megközelítés perspektívájáról; világában az *én* van a központi helyen. Ám ez sohasem gátolta abban, hogy „szűkülő szemmel” is a lényeges dolgokra lásson, és az elveszett gyermekkor, a származás mélyrétegeibe, magyarságtudatának tiszta érzéskörébe találjon el gazdagon hangszerelt verseiben. A szerkesztő, Nagy Gábor így jellemzi oeuvre-jét utószavában: „Kiss Benedek lírája, ha nem is társtalan – egyedi tüneménye költészetünknek. Azok egyike ő, akik e daltalan, zajos korban a líra legősibb hangját, műfaját újítják meg: a dalt. Persze, modern dalok ezek, hangnemváltásokkal, gazdag formai-ritmikai változatossággal. Ami félreismerhetetlenné teszi őket, az a megalkuvások nélküli, küzdelmes élet, a megszenvedett és kiérdemelt személyes hitelesség pecsétje.”. Ami az utóbbi megállapítását illeti, feltétlenül egyetértek a kiváló szerkesztővel és kritikussal. Kiss Benedek a maga szerény, visszahúzódó, de állhatatos módján mindig ellene mondott a különböző kényszereknek, zsarnoki, diktatúrás körülményeknek, nem véletlen korai költészetében a szabadság- és csavargó-mítosz, az „utak keresztyének” vállalása. A Gazdátlan évszak „kérdő és felkiáltójelei” „mentik hegyeken-fagyokon át / a tavaszt, virág-muzsikát”, s a távolság hívásának engedelmességgel:

„menni, menni, Nap-iránt,
hamvadtan, kihunyva.”
(*Akkor fegyvert, pénzt, ruhát*)

S ha már a fizikai mozgásra, helyváltoztatásra nincs lehetőség: marad az undor, az utálkozás, az embertelen viszonyok elutasítása. A *Szóltan vagyok* című vers etikai krédója az idők folyamán sértetlen és változatlan maradt. A „mocsokká váló hó” dicsőítésének szerepére nem vállalkozott: szemében a szenny szenny maradt. S jellemző, hogy a kötet utolsó verseiben az ítékezés kap hangsúlyt:

„mindegy hogyan, csak Színed előtt állni,
látván: jelen vagy, s nem történhet meg bármi.”

E költői hitvallás – „nem történhet meg bármi” – éltette a nehéz esztendőkből, az egzisztenciális nehézségek közepette, a méltatlan elutasítások megalázó tortúráit átélve.

A jelentős korpusz itt van, kézbe vehető, kihívás a kritikának, a szakmának. Amely kevésbé vette a fáradságot, hogy a Kiss Benedeki-titkokat megfejtse.

Például a rejtett polémiát barátjával, pályatársával, Utassy Józseffel.

Vita és bizonyosság versében írja:

„Azt mondod: nincsen?

Azt mondod: metafora?

Fény a bilincsen?

Sokkal több ennél!”

Amiben vitáznék Nagy Gáborral: Kiss Benedek lírája túlnő a dal műfaján. Bár a dalszerűség (egyik) jellemzője ennek a költészetnek: vagyis a könnyed, ritmikus forma, zeneiség, rímek játéka. (Lásd a késői korszak szép példáját: a Hajnali dal-t.) Mégis, a versek többsége gondolati-bölcseleti tartalmakkal telített, a motívumok bonyolult szövése, a részletek finom kibontása, a szerkesztés tudatossága már inkább az elégikus műfajhoz közelít. Nem beszélve „hosszú verseiről”, mint az Elégia négy tételben, a Böjti szél, vagy a „szerepjátszó” G. Bruno-dalok ciklusa.

Mégis, aligha tagadható: Kiss Benedek régisen szólva: alanyi költő. Amit létrehozott, lehet, hogy egyeseknek „anakronisztikus” és „reflektálatlan”. Ám szövegeinek hihetetlen gazdag kontextusa – most, újraolvasva csak megerősödött bennem ez az érzés – túlnő az esztétikai dogmatizmuson, a kánon(csinálók) szűkkeblűségén, s előbb-utóbb eljut ahhoz a tágabb körű magyar lelkiséghez, amelynek egész életében szószólója volt. (S remélem, lesz is még sokáig!)

S ő is betöltvén a hetvenediket, kívánom neki: írja tovább azt a benső szépség-krónikát, amit az évek magasára jutva, megérlelt (megénekel) magában.